

Notat

Danmarks Center for Vildlaks og Skjern Å Sammenslutningen

April 2021

Handlingsplan for ørred i Skjern Å-systemet

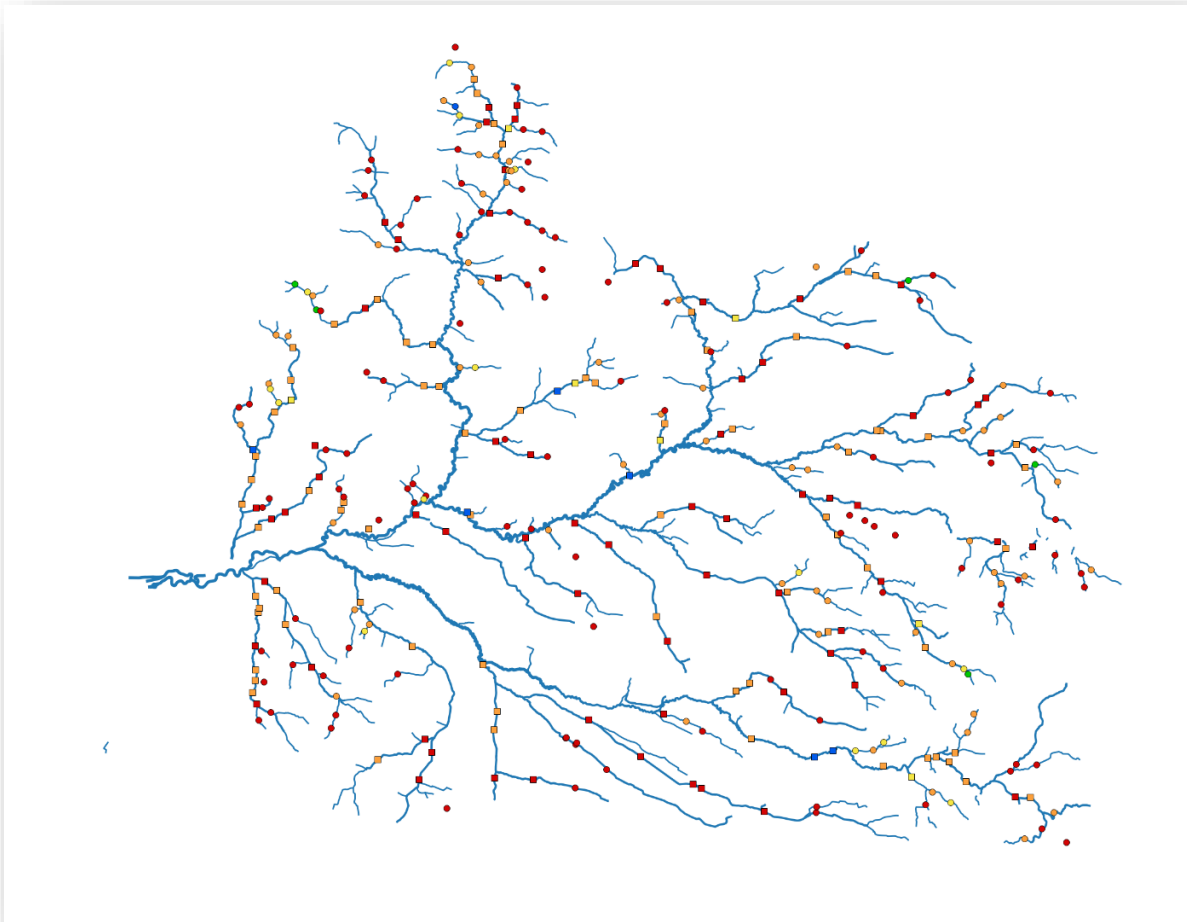


Fig. 1: I 2016 undersøgte DTU Aqua 409 stationer i Skjern Å-systemet, hvoraf der blev elektrofisket på 328 lokaliteter. Kun 17 af stationerne havde målopfyldelse. DTU Aquas undersøgelse viser ligeledes, entydigt, at situationen for ørreden i Skjern Å-systemet er kritisk.

Skjern Å Sammenslutningen, SÅS, og Danmark Center for Vildlaks, DCV, vil med dette notat gerne lægge op til en drøftelse og et samarbejde med kommunerne ved Skjern Å-systemet, DTU Aqua, Naturstyrelsen og andre interessenter, om at gøre en ekstra indsats for at redde og styrke ørredbestanden i Skjern Å-systemet.

Indledning

Uanset hvilken metode man bruger til at måle bestanden af ørred i Skjern Å-systemet, når man frem til, at den er særdeles ringe og de fleste steder helt fraværende. Situationen er med andre ord særdeles kritisk og den fordrer til omfattende og øjeblikkelig handling.

Dette har ført til, at Skjern Å Sammenslutningen, for første gang nogensinde, har valgt at totalfredede ørreden fra og med 2021, og til ønsket om at udarbejde en ørredhandlingsplan i samarbejde med de øvrige interessenter.

Skjern Å Sammenslutningen beskæftiger sig blandt andet med vandløbsrestaurering, men er lige nu i en situation, hvor der ikke er kønsmodne ørreder nok til at tage vores restaureringer i brug. Dette er en negativ spiral, som ud over lystfiskernes frustrationer over manglende fisk, også giver kommunerne problemer med at opnå målopfyldelse i henhold til vandrammedirektivet.

Årsagerne til den svage bestand er mange, og flere af årsagerne forstærker givetvis hinanden. Eksempelvis kan man forstille sig, at manglende skjul i vandløbet giver øget predation fra fiskehejre, ligesom lystfiskernes fangster eller odderens predation får større betydning for produktionen, når antallet af gydefisk er lavt.

I Skjern Å Sammenslutningen og DCV har gennem en årrække gjort meget, for at løfte denne opgaven, men vi kan ikke fremadrettet klare udfordringen uden hjælp, da dette vil kræve store ressourcer og et tæt samarbejde mellem mange parter for, at ørreden i Skjern Å-systemet kan reddes. Som det ses af Fig.1 til 3 er situation alvorlig

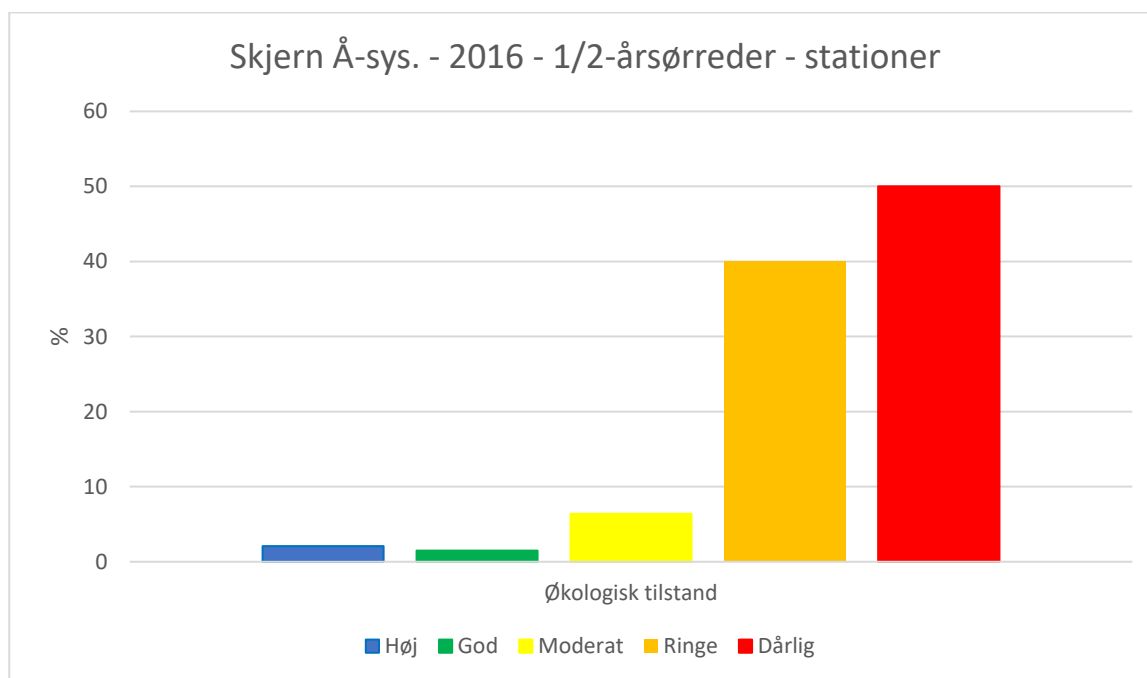


Fig. 2: Viser den procentvise andel af stationer i de forskellige økologiske tilstandsklasser for fisk på DFFVø for ½-årsørreder.

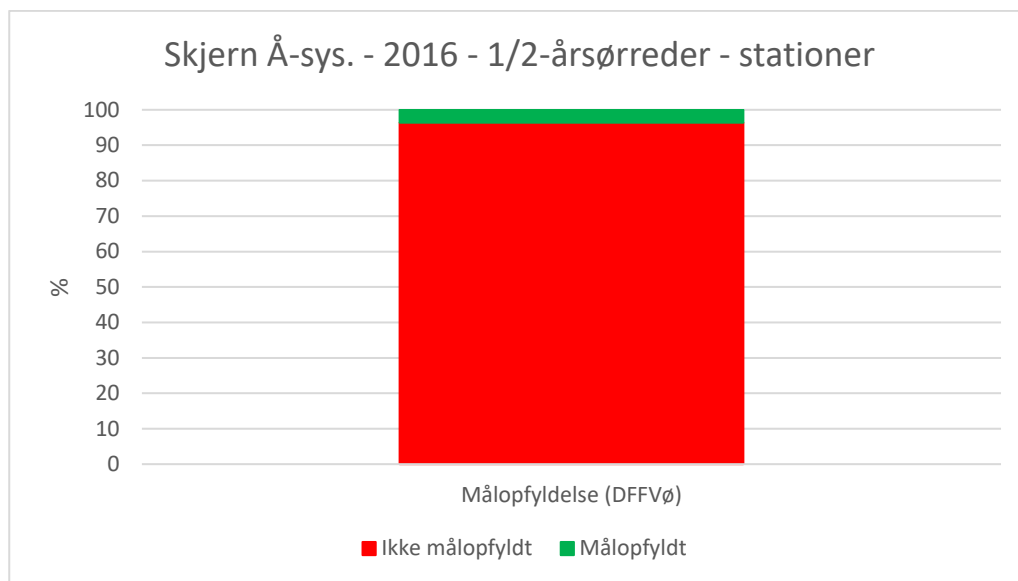


Fig. 3: Viser de procentvise andele af stationer, der er henholdsvis ikke målopfyldt og målopfyldt for fisk på DFFVø for ½-årsørreder.

Tidligere udsætninger

Skjern Å Sammenslutningen, SÅS, udsatte sidste gang ørreder i 2011 i henhold til udsætningsplanen for Skjern Å systemet. Herefter er der kun udsat ørred sporadisk og i ganske små mængder. Dog blev der i 2014 udsat 37.000 1 års ørreder fra Storå, (note.1) hvilket måske er udslagsgivende for de øgede fangster i henholdsvis 2015 og 2016. Baggrunden for dette stop, var et håb om at en øget indsats med restaurering og udlægning af gydebanks vil kunne erstatte udsætningerne, samt at opdrættet var urentabelt for DCV.

Udsætningsplaner DTU Aqua 2000 - 2016

Årstal	Yngel	½ års	1 års	"Store" 1 års	Mundings
2000	49.800	27.450	30.300	77.900	130.000
2008	33.300	33.850	33.000		120.000
2016	15.800	25.350	13.500		

Tabel 1



Figur 1

Det har ikke været entydigt, hvor meget udsætningerne har bidraget til ørredbestanden i Skjern Å systemet. En række forskellige forhold komplicerer gennemskueligheden. Et markant større fisketryk i dag i forhold til tidligere, og et mere restriktivt indberetningssystem siden 2012, gør at fangsttallene ser ud til at være på et nogenlunde konstant niveau. Imidlertid var årlige fangster i slut 90'erne på 20-30 havørreder pr. person/sæson ikke unormalt, ligesom dagfangster på 3 havørreder var almindeligt, *pers. Kommunikation, Bjarne Dyrberg SÅS*. Således er vurderingen, at ørredbestanden har været væsentlig større tidligere, det være sig både for havørreder og bækørreder. Dette bekræftes af *Plan for fiskepleje i Skjern Å 58-2017*, som viser at antallet af større ørreder er væsentligt reduceret fra 1990 til 2016.

”Desværre” er *Plan for fiskepleje i Skjern Å, 58-2017*, lavet i efteråret 2016, og dermed på baggrund af den noget større opgang af havørreder i 2015, hvilket giver en fremgang i antallet af ½ årsfisk på en række stationer. Man kan imidlertid frygte, at dette ikke er retvisende billede af den reelle tilstand, men at tilstanden er endnu dårligere end tallene viser.

<https://www.fiskepleje.dk/-/media/Sites/Fiskepleje/Vandloeb/udsætning/oerred/oerred-planer-for-fiskepleje/2701-Plan-for-fiskepleje-i-Skjern-Aa-2017.ashx>

Som det fremgår af Tabel 1, er antallet af udsætningsfisk reduceret i forhold til tidligere planer. Dette beror ifl. DTU Aqua på, at tilstanden i Skjern Å systemet er blevet forringet, og at tidligere udpegede udsætningsstationer, nu er uegnede til udsætning. *Pers. kom, Hans Jørgen Aggerholm, DTU Aqua*

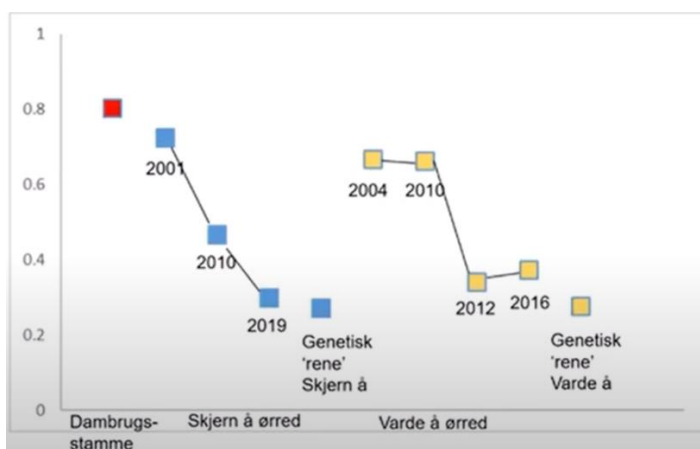
Udsætnings materiale.

Der er udsat ørreder i Skjern Å systemet fra 1973. Udsætningsfiskene blev leveret fra Haarkær Dambrug, som havde bækørreder, der blev vurderet som egnede til udsætning. Leveringerne fra Haarkær Dambrug fortsatte indtil 1988, hvorefter en del af fiskene blev leveret fra Vestjysk Fiskepark, (senere Skjern Å Lakseopdræt / DCV), Skjern Å Sammenslutningens eget opdrætsanlæg som blev erhvervet i 1986. Udsætnings materialet var dog stadig overvejende Haarkær stammen. Op gennem 90'erne opdrættes og udsættes ørreder på baggrund af havørred fanget ved el-fiskeri, suppleret med ørreder fra Haarkær.

I 2002 viser genetiker Michael Møller Hansen, DFU, at der er sket et markant skred i genetikken hos ørrederne i Skjern Å systemet siden 1950'erne. For at nå tilbage til en mere oprindelig tilstand, forsøger

DCV fra 2003 kun at avle på genetisk oprindelige fisk. Der laves individuelle gentest af havørrederne, ligesom der indsamles standfisk, som med sikkerhed vides at være af genetisk oprindelig herkomst. Udover produktion af udsætningsfisk, etableres en levende genbank til sikring af bestanden.

Det lykkes over en periode at flytte antallet opgangsørreder med oprindelig Skjern Å genetik fra kun 10 % i 2003 til over 50 % i 2008. Senest har Dorte Bekkevold, DTU Aqua, vist, at bestanden genetisk set næsten er tilbage på niveau med 50'erne. *Fig.2.* Det ser således ud til at Haarkær stammen i dag er helt udfaset. Michael Møller Hansens undersøgelser viser ligeledes, at den genetiske profil for Skjern Å ørrederne er identisk med ørrederne fra Storå i nord til Henne Mølleå systemet i syd.



Figur 2. Som det ses i figuren, var den genetiske profil i 2001 meget tæt på dambrugs stammen fra Haarkær Dambrug, mens den i 2019 igen er meget tæt på den oprindelige profil. En lignende udvikling kan ses fra Varde Å. Dorte Bekkevold 2020

Smoltudtræk og potentiale

Smolt undersøgelserne i 2016 og 2017 viste et udtræk for Skjern Å systemet på kun ca. 8.000 stk. ørredsmolt. Tidligere undersøgelser i perioden 2000 til 2005 viste et større udtræk fra Skjern Å systemet opstrøms Borris Krog bro. Denne ændring kan måske forklares med et stop af udsætninger fra 2012. *SDPAS 2019, Anders Koed, Søren Larsen, Niels Jepsen, Kim Aarestrup, Kim Iversen og Hugo de Moura Flávio.* Dermed er smoltudtrækket meget langt fra DTU Aquas vurdering, om et potentielt udtræk af ørred smolt fra Skjern Å systemet på 150.000 stk.

Mulige problematikker

I forbindelse med udarbejdelsen af dette notat, har vi forsøgt at identificere alle flaskehalse for ørredbestanden i Skjern Å-systemet, samt de tiltag, der er nødvendige at igangsætte, for at opgaven kan løses med succes.

Dårlige fysiske forhold i vandløbene.

Trods mange tiltag i form af restaureringer, spærringsfjernelser og udlægning af gydegrus er tilstanden i mange af de mindre vandløb dårlig. Okker, drænspulinger, sandvandring, manglende bræmmer, manglende skjul og gydemuligheder, giver mange steder dårlige leveforhold for ørreden. Fiskeplejeplanen for Skjern Å

systemet adresser disse problemstillinger og angiver dette som hovedårsagen til at de ikke vil udsætte ørreder i sammen omfang som tidligere.

Predation

Det er veldokumenteret at skarv har en negativ indflydelse på laks og ørreder. Op mod 50 % af de udtrækkende smolt bliver ædt af skarv. *DTU Aqua-rapport No. 283-2014*. Hvis man antager, at havørrederne opholder sig længere tid i Ringkøbing Fjord er risikoen for endnu større predation sandsynlig. Hvis antallet af udtrækkende smolt på under 10.000 halveres i forbindelse med udtrækket, plus et ukendt predations tryk i løbet af det første hav/fjord år, så er der tale om en betydelig faktor.

SÅS gør en målrettet indsats for at regulere skarv ved Skjern Å systemet, og en fremgang i stalling bestanden, kan måske indikere at det har en effekt. Denne indsats er understøttet økonomisk af kommunerne.

Det er dokumenteret, at fiskehejre er i stand til at spise en meget stor del af ørrederne i mindre vandløb. Særligt udsat er ørrederne i vandløb med få skjul. Fiskehejren er også aktiv omkring selve gydetidspunktet, hvor de angriber de gydende fisk. Et vildtkamera opsat ved en gydebanke i Kjeldstrup Bæk i vinteren 2015, *DCV, Kim Iversen*, viste at fiskehejren er i stand til at skade, dræbe eller æde et ganske stort antal gydefisk.

Odderen som igen er almindelig i Skjern Å systemet, må antages at have en vis påvirkning af ørredbestanden. Det er almindelig kendt at den tager gydefisk om vinteren, da der ofte findes rester af fisk langs vandløbene. Det må også antages, at den æder en del af de lidt større bækørreder, som findes i vandløbene. Disse er vigtige for gydebestanden, da en del hanner vælger at blive tilbage i vandløbene. Igen er manglende skjul en væsentlig faktor. Hvor stor en problemstilling der er tale i Skjern Å systemet er ukendt, men vurderingen er at biotopen er fuldt udnyttet af odderen.

Ørreder indgår naturligt som en del af fødegrundlaget for en række fugle og dyrearter og er ikke isoleret set et problem for en bestand, såfremt den er robust. I Skjern Å systemet er den samlede predation dog en betydelig negativ faktor for i ørredbestanden, idet bestanden ikke er robust.

Erhvervs, bierhvervs- og fritidsfiskeri i Ringkøbing Fjord

Havørreden er fredet i Ringkøbing Fjord. Der må derfor ikke fanges, i land bringes, eller omsættes havørreder herfra. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2007/238> Et omfattende fiskeri efter helt og skrubber, antages imidlertid at give en del bifangster. Det antages endvidere, at der er dødelighed forbundet med fangsterne, uagtet at fiskene sættes ud igen. Dertil kommer et ukendt ulovligt antal fangede fisk. Der er en ny bekendtgørelse på vej for Ringkøbing Fjord, og det er relevant at se på mulighederne for yderligere beskyttelse af ørrederne.

Lystfiskeri

Havørreden er en eftertragtet fisk for lystfiskeren. Grundet den svage bestand har SÅS over årene lavet forskellige tiltag for skåne bestanden. Fra 2015 til 2020, har det kun været tilladt at hjemtage *en* havørred årligt. Fra 2021 og tre år frem har SÅS valgt at frede havørreden helt. Dermed har SÅS vist stor vilje til sikring af bestanden. Det er dog et mål, at bestanden på sigt kan indgå i lystfiskeriet på et eller andet niveau. Dette er vigtig for turismen og lokale fiskeforeninger.

Handlingsplan

Det er SÅS og DCV's vurdering, at behovet for indsats på mange niveauer er påkrævet. Som det ses, er der mange faktorer der presser bestanden. Ørreden er som laksen en signatur art for Skjern Å systemet, ligesom ørreden bliver brugt som indikator i bedømmelsen af vandløbets tilstand, DFFVØ. Senest i 2027 skal alle målsatte vandløb opfylde vandrammedirektivets krav om god økologisk, eller høj økologisk tilstand. Det er vores vurdering, at kommunerne bliver udfordret på målet for fisk i vandløbene, uagtet at alle planlagte tiltag om biotops forbedringer gennemføres.

Det er SÅS og DCV's vurdering, at det i den givne situation er nødvendigt at genoptage udsætning af ørreder i en periode på 5 år. Dette er imidlertid ikke muligt inden for de nuværende økonomiske rammer, så der er behov for en fælles indsats, således at ørredbestanden kan sikres og på sigt øges tilstrækkeligt.

Gennem lakseprojektet er der opnået stor erfaring med opdræt og udsætning, og senest har SDPAS vist at udsætningen af laks ikke har kompromitteret den effektive genetiske populationsstørrelse. Vi har dermed viden, erfaring og faciliteterne til at håndterer denne opgave.

Konkret foreslår vi at der indfanges 50 par ørreder i Skjern Å systemet. Dette antal kan producere det nødvendige antal udsætningsfisk. Fiskene fordeles efter vedhæftede plan. Derudover opbygges i en genbank til sikring af leveringerne og med mulighed for at levere til andre vestvendte vandsystemer inden for sammen "genpulje". Dette gøres i samarbejde med DTU Aquas genetikere.

Forbedring af de fysiske forhold i vandløbene er fortsat vigtige, og SÅS vil forsætte dette arbejde i samarbejde med kommunerne. SÅS anvender i øjeblikket 250.000 årligt i dette arbejde.

Vedhæftet

Oplæg til revideret udsætningsplan, udarbejdet af DCV.